

Marec 2021

Newsletter PREVENČIE

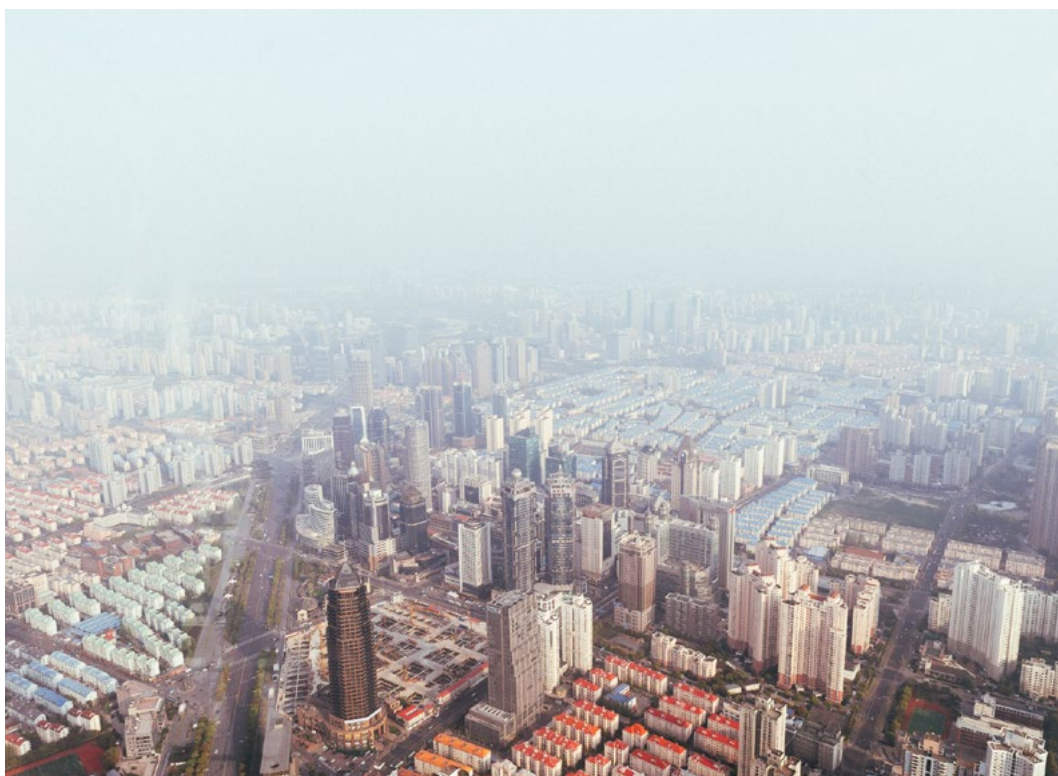
OBSAH

**Ľudský biomonitoring ako nástroj
prevencie v zdravotníctve /2**

Aktuality z WHO

**Duševné zdravie, pripravenosť a reakcia
na pandémiu COVID-19 /4**

**Riadiaca rada WHO k problematike
sociálnych determinantov zdravia /5**

Ľudský biomonitoring ako nástroj prevencie v zdravotníctve

Chemické látky sú neodmysliteľnou súčasťou ľudského života. Každodenne prichádzame do styku s množstvom chemických látok z prostredia prostredníctvom vody, ovzdušia, potravy alebo produktov dennej spotreby. Mnohé z týchto látok môžu mať negatívny vplyv na ľudské zdravie, čo dokumentujú vedecké štúdie, ktoré hodnotili expozíciu človeka vybraným chemickým látkam a jej možný vplyv napr. na vznik onkologických ochorení, poruchy metabolizmu a reprodukcie, vývojové poruchy, narušený nervový a imunitný systém a pod. Samozrejme, nepriaznivý účinok chemických látok na zdravie sa môže prejaviť len vtedy, keď človek s danou chemickou látkou príde do kontaktu. Na to, aby sme zistili, či a do akej miery je ľudská populácia vystavená chemickým látkam zo životného prostredia nám slúži ľudský biomonitoring (HBM).

Čo je to ľudský biomonitoring?

Ľudský biomonitoring je meranie expozície človeka chemickým látkam prostredníctvom stanovenia týchto látok, ich metabolitov, reakč-

ných produktov alebo markerov ich zdravotného účinku priamo v ľudskom organizme, najčastejšie v krvi, moči, materskom mlieku alebo v iných tkanivách. HBM predstavuje jedinečný prístup, pretože zohľadňuje všetky relevantné cesty expozície zo všetkých zložiek životného prostredia – dáva nám teda informáciu o aktuálnej vnútornej kontaminácii organizmu. Zároveň berie do úvahy špecifické charakteristiky jedinca – ako je jeho organizmus schopný sa s látkou vysporiadať (absorpcia, metabolizmus a eliminácia danej látky). Tento prístup v mnohých prípadoch poskytuje realistickejšiu analýzu ako stanovenie kontaminácie zložiek životného prostredia chemickými látkami, pretože odráža reálne zaťaženie ľudského organizmu chemickou látkou. Navyše, mnohé chemické látky sa síce v prostredí nachádzajú v nízkych koncentráciách, ale majú schopnosť bioakumulácie, čoho následkom môže byť ich stúpajúca koncentrácia v ľudskom organizme s narastajúcim vekom.

Prečo je ľudský biomonitoring dôležitý?

Environmentálna expozícia ľudskej populácie chemickým látkam je jedným z významných činiteľov určujúcich kvalitu i očakávanú dĺžku života. Stanovenie miery expozície populácie prostredníctvom HBM je rozhodujúcim krokom pre posúdenie zdravotných rizík z tejto expozície a pre následný návrh preventívnych opatrení na zníženie vzniku širokého spektra ochorení počas dospievania a neskôr v produktívnom veku života.

Je potrebné si uvedomiť, že expozícia chemickým látkam zo životného prostredia nie je rovnomerne rozdelená v populácii, no týka sa jej všetkých zložiek, vrátane citlivých podskupín, ako sú tehotné ženy, deti a starší ľudia, často s pridruženými ochoreniami. Významným výstupom HBM je odvodenie národných referenčných hodnôt pre expozíciu populácie a stanovenie limitných hodnôt expozície vo vzťahu k zdraviu. HBM je teda dôležitým nástrojom pri tvorbe environmentálnych a zdravotných politík. Je tiež dôležitým nástrojom na overenie účinnosti už realizovaných nápravných opatrení.

Navyše, výstupy HBM sú dôležitým podkladom pre komunikáciu zdravotných rizík s verejnosťou, využiteľné napr. aj v ambulanciách praktických lekárov a v Poradniach zdravia pri RÚVZ. Dostupnosť relevantných informácií v tejto oblasti môže napomôcť verejnosti pri rozhodovaní zameranom napr. na zmenu životného štýlu alebo stravovania, s cieľom znížiť na individuálnej úrovni expozíciu chemickým látkam z prostredia.

Aká je situácia ohľadom ľudského biomonitoringu v Slovensku?

Mnohé krajiny – napr. ČR, Belgicko, Nemecko, Nórsko, Kanada, Francúzsko a USA, majú dobre zavedený a roky fungujúci systém HBM na národnej úrovni ako súčasť preventívnych programov a ako základ pre posudzovanie zdravotného rizika populácie z expozície toxickým látkam z prostredia. V Slovenskej republike ľudský biomonitoring na národnej úrovni zatiaľ chýba. Dôležitý posun nastal v roku 2019, keď bol

schválený Akčný plán pre životné prostredie a zdravie obyvateľov SR (NEHAP V.). Jednou z prioritných oblastí tohto akčného plánu je aj „Zavedenie národného programu ľudského biomonitoringu v Slovenskej republike“. V súčasnosti je nevyhnutné tento zámer pretaviť do praxe a pripraviť podklady pre implementáciu HBM na národnej úrovni, s cieľom vytvoriť dlhodobu udržateľný preventívny postup založený na medzisektorovej spolupráci. Verím, že Slovensko bude v tejto oblasti úspešné.

MUDr. Ľubica Palkovičová Murínová, PhD., je vedecká pracovníčka, vedúca Oddelenia environmentálnej medicíny na Fakulte verejného zdravotníctva Slovenskej zdravotníckej univerzity v Bratislave. Jej výskum je zameraný na vzťah medzi chemickými látkami v životnom prostredí a zdravím ľudskej populácie. Okrem výskumu vykonáva pedagogickú činnosť na Fakulte verejného zdravotníctva a Lekárskej fakulte SZU v Bratislave v oblasti environmentálnej epidemiológie. V súčasnosti je so svojím pracovným tímom zapojená do celoeurópskeho projektu HBM4EU – Európska iniciatíva ľudského biomonitoringu – v rámci programu EÚ Horizont 2020.

Aktuality z WHO

Informuje Ing. Elena Jablonická zo Stálej misie SR pri OSN v Ženeve

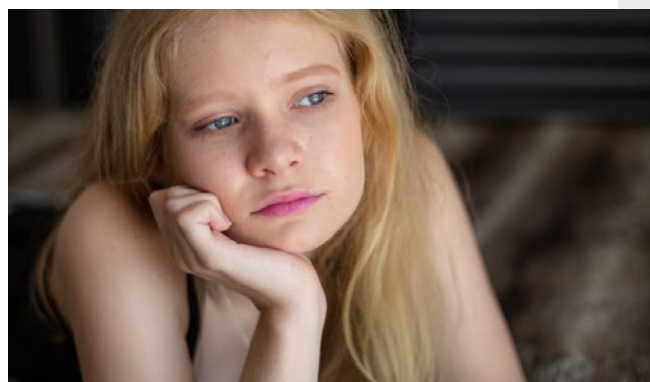

Duševné zdravie, pripravenosť a reakcia na pandémiu COVID-19

Na januárovom zasadnutí Riadiacej rady WHO (EB 148) prijali členské štáty (ČŠ) rozhodnutie, ktoré:

- Odporučilo Svetovému zdravotnému zhromaždeniu prijatie aktualizovaného globálneho akčného plánu na roky 2013-2030 v oblasti duševného zdravia vrátane implementačných opcií a indikátorov, stanovených aj vzhľadom na podporu obnovy po pandémii, vrátane podpory a budovania služieb duševného zdravia a psycho-sociálnej podpory a posilňovania pripravenosti, odpovede a kapacít a udržateľnosti systémov s ohľadom na budúce udalosti ohrozenia zdravia.
- Rozhodnutie vyzvalo ČŠ posilňovať celospoločenské prístupy a podporovať kvalitné a včasné poskytovanie služieb v oblasti duševného zdravia a psycho-sociálnej podpory ako základné komponenty univerzálneho zdravotného poistenia, v súlade s Politickou deklaráciou stretnutia VZ OSN na vysokej úrovni o univerzálnom pokrytí zdravotnej starostlivosti (2019).
- Poskytovať adekvátne vzdelávanie a zdravotnú gramotnosť obyvateľstva v predmetnej oblasti a eliminácie stigmatizácie.
- Poskytovať podporu, prevenciu, včasné detekovanie, liečbu, rehabilitáciu a následnú starostlivosť všetkým pracovníkom v prvej línii, ako aj ľuďom, ktorí sú ťažšie dosiahnuteľní, vo vysokom riziku a zraniteľných situáciách, pomocou inovatívnych technológií vrátane telezdravia.

WHO potvrdilo, že duševné zdravie je významnou prioritou, ktorá si vyžaduje viac-sektorový prístup, lepšie zhromažďovanie údajov o vplyve pandémie, komplexnú analýzu situácie a najmä spoločnú stratégiu pre všetkých. WHO

ubezpečilo ČŠ, že v otázke duševného zdravia úzko a dlhodobo spolupracuje s WHE (WHO Health Emergency Programme) a útvarmi duševného zdravia a zneužívania návykových látok, aby tak zabezpečilo, že duševné zdravie a psychologická podpora budú predstavovať neoddeliteľnú súčasť reakcie na COVID-19 pandémiu. WHO dodalo, že spolupracuje so skupinami pacientov, ktorí trpia „long-covidom“ a v blízkej budúcnosti plánuje rozšíriť usmerenie o rehabilitácii a liečbe long-covid pacientov a vyvinúť definíciu pre post-covid syndróm. WHO rovnako spolupracuje aj na vypracovaní kohortnej štúdie pre systematické a dlhodobé sledovanie pacientov s dlhodobými fyzickými a psychickými následkami COVID-19. WHO na záver vyzdvihlo, že ide úplne o prvý krát, kedy sa o duševnom zdraví diskutuje v Riadiacej rade v rámci pohotovostnej agendy, čo predstavuje dôležitý míľnik pre WHO.

Link na oficiálne dokumenty:

EB 148 (3) [https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB148/B148\(3\)-en.pdf](https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB148/B148(3)-en.pdf)

EB 148/20- https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB148/B148_20-en.pdf

Riadiaca rada WHO k problematike sociálnych determinantov zdravia

V rámci bodu Riadiacej rady WHO (EB 148) bola schválená rezolúcia, ktorá okrem iného vyzýva GR WHO s členskými štátmi a ďalšími partnermi vypracovať operačný rámec pre meranie, posudzovanie a riešenie sociálnych determinantov zdravia a zdravotných nerovností a ich dopadu na výsledky zdravia a predložiť daný rámec 76. WHA v roku 2023.

Členské štáty poďakovali Peru za iniciatívu a vedúcu pozíciu v rokovaní rezolúcie, ako aj GR za správu ohľadom sociálnych determinantov zdravia. Podporili dôležitosť významu sociálnych determinantov zdravia a rovnosti v zdraví ako faktorov, ktoré pomáhajú budovať odolnosť a podporovať pripravenosť na núdzové situácie. EÚ na základe burdensharingu IE a SR vyjadrila podporu agende vystúpením EÚ aj kosponsorstvom rezolúcie.

Sekretariát prízvukoval medzisektorovú spoluprácu ako nevyhnutný faktor k zlepšeniu sociálnych determinantov zdravia a dosiahnutiu cieľa iniciatívy Trojitej Miliardy. Z toho dôvodu sa WHO zaviazalo vytvoriť Strategickú poradnú technickú skupinu pre podporu zdravia, zdravého života a sociálnych determinantov zdravia (Strategic Advi-

sory Technical Group on Health Promotion, Well-being and Social Determinants of Health). Štáty boli vyzvané so žiadosťou o expertnú podporu nového poradného orgánu a zaslanie nominácií.

GR WHO poďakoval ČŠ a mimovládny organizáciám za ich vyjadrenia podpory v čase, keď pandémia koronavírusu zdôraznila význam sociálnych determinantov zdravia a rovnosti v zdraví. GR ubezpečil ČŠ, že Sociálne determinanty zdravia, ako aj zvyšovanie podpory krajín figurujú vysoko na zozname priorít WHO. Na tento účel GR vyzval všetky členské štáty, aby široko oslávili Svetový deň zdravia 2021, ktorý bude venovaný otázke Rovnosti v zdraví. GR poďakoval členským štátom za podporu zriadenia útvaru WHO pre sociálne determinanty ako súčasť transformácie WHO.

Linky na ďalšie informácie:

https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB148/B148_R2-en.pdf

https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB148/B148_24-en.pdf

<https://www.who.int/news-room/articles-detail/call-for-experts---strategic-technical-advisory-group-on-health-promotion-wellbeing-and-social-determinants-of-health>

Preventívne
postupy

Tvorba nových a inovatívnych postupov pre výkon prevencie a ich zavedenie do medicínskej praxe

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.
www.employment.gov.sk | www.esf.gov.sk

